

kot po avstrijski statistiki tvorimo le majhen del prebivalstva. Vendar velja to neugodno razmerje predvsem za mesta, kajti izvzeti moramo vsaj njihovo širšo okolico, zlasti njihovo kontinentalno ozadje. Tako sta imeli v občini Milje katastrski občini Plavije in Škofije slovensko večino, 640 : 143 oziroma 1042 : 580, katastralna občina Monti pa močno slovensko manjšino, 548 : 800; tukaj segamo Slovenci prav do obale. V občini Koper sta imeli katastralni občini Rižana in Pobegi slovensko večino, 329 : 247 oziroma 910 : 151. Tudi v občini Izola sta imeli ostali dve katastralni občini Korte in Izola Okolica veliko slovensko večino, 820 : 5 oziroma 1237 : 296; vsa okolica je bila potemtakem pretežno slovenska! Ugodne narodnostne razmere so bile v občini Piran, kjer so imele katastralne občine Padena, Sveti Peter in Nova vas slovansko večino, 343 : 1 oziroma 448 : 22 oziroma 251 : 0.

Izjemo, ki spada prav za prav v hrvatsko sfero, pa si je privoščilo Šmarje v koprskem zaledju. Število Slovencev v tej občini naj bi se gibalo: l. 1890. — 99%, l. 1900. — 74%, l. 1910. — 84%, toda leta 1921. le še 47%. Teh 47% je očitno iz trte zviti, saj nobena med podobnimi ali pa še bolj ogroženimi občinami v bližini ne kaže nazadovanja. Ker se tudi absolutno število prebivalstva ni izpremenilo, nam glede na ostale občine ne preostane drugega, kakor vztrajati pri zadnji avstrijski statistiki. Torej je imela občina Šmarje v letu 1921. $\frac{4}{5}$ slovenskih občanov. (Se nadaljuje.)

DVORIŠČE

LOJZE ZUPANC

Ko se je bila Bojtevka vselila na dvorišče, je imela že tri nezakonske otroke. Stanovalci z dvorišča je niso prej prav nič poznali, zato so kmalu začeli ugibati, kaj naj bi bil njen mož, da ga ni nikoli videti. Nekaj časa se je smejala tem ugibanjem, ko pa ji je bilo tega dosti, jim je kar sama povedala:

»Še tega se manjka, da bi se samo enemu obesila na vrat. Prav lačna sem dedcev! Kadar si ga zaželim, ga imam.«

Le gospodu Mihelitschu ta morala ni šla prav v glavo. Nekoč mu je kar ušlo:

»Alston, kar se dedcev tiče, vam že rad verjamem, ljuba gospa. Ja, sapralot, kaj pa tile? Ali ste jih ob Ljubljani ulovili?«

»Pamži!« je plosnila dlan ob dlan. »Vsak ima svojega očeta, če ste že tako radovedni.«

Gospod Mihelitsch se je obrnil in počasi odstopicljajal proti svoji sobici. Ko je bil že toliko oddaljen od Bojtevke, da ga ni mogla več slišati, je glasno pljunil: »Tfej!«

S »pamži« je bila pa stvar takale:

Bojtevki je bilo že nekaj čez trideset let, ko se je bila naveličala »za prazno figo« polegati danes pri tem, jutri pri onem. Kar na lepem si je spredla svoj poseben načrt, ki naj bi njene bodoče »pamže«

preživiljal, njej pa zagotovil kolikor toliko brezdelno življenje. Bila je velika, stasita ženska, precej zavaljenega telesa in polnih bokov. Skratka: kakor nalašč je bila zgnetena za tiste, ki si časih zažele »pre-skočiti ojnico zakonskega jarma«. Pri prvem je dobro začela. Bil je premožen trgovec z dežele, ki je od časa do časa prihajal v mesto po svojih »poslovnih opravkih«.

Lepega dne pa je po pošti prejel njeno pismo:

»Franci, ljubček moj! Zakaj te ni več k meni? Ne veš, kako brez-mejno hrepenim po tebi. A videti je, ko te ni več, da si me zapustil, zdaj, ko bi bila najbolj potrebna tvoje tolažbe. Oni dan si bil spet v mestu. Zvedela sem. A k meni te ni bilo, ker si najbrže našel novo igračo. Pa jaz bi se radi tega ne pritoževala, zase ne, le tebi ne sme biti vseeno, zdaj, ko nosim pod srcem tvojo podobo...«

Po porodu mu je napisala drugo pismo, ker ji na prvo ni bil niti odgovoril niti je ni obiskal. To pismo pa je prestregla njegova žena. Strahovit vihar je povzročilo. Ampak zaradi ugleda, ki ga je njen mož nujno in »poslovno« potreboval, je morala končno pristati, da je šel poslednjič k njej na mirno poravnavo. Najbrže je dvomil, če je »poda« , ki je bila rdečelasa, zares njegova, ko je stal ob zibelki in zma-jeval z glavo. Toda pismeno se ji je zavezal, da bo za »podobo« skrbel do tega in tega leta, t. j. da bo zanjo plačeval mesečno toliko in toliko.

Ona pa se je na tistem zmagoslavju smejala in je še naročila, da so otroka krstili na trgovčevo ime.

Pri drugem in tretjem je šlo že težje. Svoje »pravice« si je morala priboriti na sodišču. O tretjem je sama pripovedovala nekega večera sosedam, koliko skrbi ji je prizadejal. Povabila jih je na »novo ze-lenko«. In ko se jih je brinječek dodobra prijel, je pričela živahno razvijati svoj sistem:

»Krščenduš, rečem vam, ta je bil namesto samega hudiča. Komaj sem ga ugnala. Ampak pravica je bila na moji strani. Umazanec čifutski je mislil, da si bo kar zastonj grel svoj smrdljivi trebuh v mojem špampetu. No, tudi sodniku jih nisem ostala dolžna. Dobro sem mu povedala. Nekaj časa je cinal in cinal, navsezadnje pa ga je le zašil, hihihih!«

Na politni mizi je motno brlela sveča. Na pretlačeni postelji v kotu so hropili otroci. Po svečniku je prilezla debela, nažrta stenica. Že zaradi prisotnosti gospoda Mihelitscha je bilo Bojtevki malo nerodno. »Uh, salamenska smet!« je vzkliknila in kar mimogrede odfrnila stenico, da je bilo slišati, ko je padla na umazana tla.

Končno se je pričel tudi gospodu Mihelitschu zatikati jezik, ko je vprašal: »Alston, gospa, to se pravi, da vam zdaj plačuje alimente...«

»Če jih plačuje? Pa še kako! Povem vam pa, da so čifuti skoporit-ci, da jim pod soncem ni enakih. Sploh,« je zamahnila z roko, »ne pravi zastonj že star pregovor: Umazan kakor čifut! Ampak, če bi jaz prej vedela, da se bom morala za vsak dinarček tako puliti, še uscala se ne bi nanj, da veste!«

Klešnica, že tudi malo opita, se je krohotala na vsa usta. Od smeha so ji navrele solze v oči, vendar je hlipala:

»Ježeš, kaj pa na magistratu pravijo?«

»Viš jo, babo! Komaj usta odpreš, že vsi vemo, da si stara tercijal-ka. Precej imaš na jeziku pridigo, prečastitega ali pa magistrat. Ja, primojduš, magistrat naj kar do komolcev boga zahvali, da ga pustim pri miru. Prosim, saj jaz vendar nisem kakšna cipa, ki bi za samo preljubo veselje pankrte na svet spravljala, potlej bi pa na magistratu prosjačila za podpore. Prosim,« se je udarila po obilnih prsih, »jaz sem poštena ženska in sama skrbim za svoje otroke!«

»Tako je!« je zavpila Johana in zvrnila kozarček.

Gospod Mihelitsch je moral kajpa tudi kaj ziniti, ko je pa Bojtevka buljila vanj z vprašujočimi očmi. Z razkrečnimi prsti si je počesal brado in počasi zlogoval:

»M — da, to je že res, gospa. Alston, čisto prav ste povedali. To se pravi, socialni oddelek na magistratu ima danes vse polno drugih skrbi, kakor pa moralo pridigati, prosim vas. Alston, zum Beispiel, kaj pa mislite, da tista keha, kamor postopače in komuniste zapirajo, ne prizadene občinskim očetom nič skrbi, hehehe?«

Tako je navsezadnje le ostala Klešnica v manjšini. Nerodno ji je bilo in ni se hotela zameriti Bojtevki. V zadregi je privzdignila katonasti predpasnik in se useknila vanj.

»Oh, ti preljubi bog,« je potlej javsknila, »to je že vse res, kar praviš. Pa saj jaz te ne bom učila, bog ne prizadeni. Ampak nikar ne misli, da bi ti privoščila, če bo neko noč policija vdrla k tebi in pričela brskati po tvojem stanovanju —.«

»Policija!« je zarjula Bojtevka. »Še tega se manjka. Ja, kaj pa naj tudi išče pri meni? Kar pridejo naj, primojduš, pa zapro naj me! Potlej bodo pa lahko oni dajali pankrtom žreti, da ne bodo pokrepali, kaj? Eh, hudiča, lahko je takim pridigati moralo, ki so si pri pečenki že vse zobe obrabili. Madonica, jaz pa sem lahko vesela, če toliko prislužim, da močnika skuham svojim pamžem. Ja, hudiča, saj kar naprej in naprej jih pa tudi ne morem nacejati s samim knajpom, če nočem, da se jim ne bodo vampi razvlekli, da bodo potlej zmerom lačni, ko bodo šli po svetu.«

Brinjevček se je vseh dodobra prijel. V zvoniku bližnje cerkve je udarjalo polnoč, ko so opiti odkolovratili vsak v svojo sobo.

Ni še minilo pol leta po tem dogodku, ko je nekega večera Bojtevka spet povabila vse sosede z dvorišča k sebi. Na mizo je postavila zelenko vina.

»Le dajmo ga,« je pričela. »Pijte, na zdravje mojega najmanjšega vscaneta in na zdravje njegovega očeta, hihhi! Eh, sakramensko sem ga zašila. Saj zdaj bom pa brez skrbi za pamže, juhuhu!«

»Ježeš, pa menda ni tisti stari cigovec oče od tegale?« je Johana pokazala na zibko v kotu, kjer je mlaskajoč vlekel dudljo dva meseca star otrok.

»Tisti, tisti!« se je zasmejala Bojtevka. »Saj mi na sodnji tudi niso verjeli. Šestdeset jih že ima, bogat je pa ko sam birič. Pa menda mu ni šlo toliko za alimente, le sram ga je bilo, ko ni hotel priznati. Se-

veda, zdaj je dedca sram, prej ga pa ni bilo. Ampak jaz sem prisegla in — amen. Naenkrat me bo izplačal, juhuhu!»

In pili so za njo in ji pritrjevali.

»Ja, pa še tale hec vam moram povedati,« je povzela, ko si je obrisala mokri ustnici. »Njegov advokat je rekel, da najbrže ne bo držalo, kar sem izpovedala, češ, da je njegov »klijent« že prestar za take reči. Pa veste kaj sem mu rekla?»

»Na, sapralot, zelo sem radoveden. Alston, kaj pa?»

»Da je dedec dober, dokler vrečo plev nese, hihih!»

»In kislo mleko pregrizne,« je odrezala Johana.

»Hohoho!«

»Čiba, ná! Čiba, ná! Ná, ná, čiba čiba čiba, čibikaaaa!«

Tako je stara Johana sleherno jutro priklicala svojo putko in ji natrešla zrnja.

Nekega jutra pa je kokoška samcata kokodajskala pred zaprtimi vrati njenega stanovanja. Klešnici se je čudno zdelo, da sosede še ni na spregled. Nekaj časa je trkala na njena vrata, ko pa se le nihče ni oglasil, se je uprla s svojim obilnim telesom v zapahnjena vrata ter vstopila v temačno izbo. Kmalu pa je planila venkaj, se ustopila na sredo dvorišča in zakričala:

»Ježeš, ljudje božji, postrežnica je mrtva!«

Razburjeni so pritekli na kup in ugibali, komu bi najprvo razodeli ta dogodek.

»Magistratu?»

»Kaj še! Gospodu Škafarju! Saj je menda on gospodar hiše?»

»Ja, to je že res. Alston, pa policija mora tudi vedeti!«

»Ježeš, na prečastitega bi pa kmalu pozabili...«

Končno so se sporazumeli. Potlej so odprli predale njene omare in jo oblekli v belo obleko. Pri tem delu so kajpa ugibali, ali je obleka še od birme ali od poroke. Sporazumeti se v tem ugibanju niso mogli, kajti živ krst bi ne mogel uganiti tega. Saj Johana je bila majhna in drobcena ko dvanajstletno punče.

Zvečer so pri pokojnici nažgali svečo. Iz vseh kotov so hiteli v svoje skrivališče za polico veliki ščurki.

Klešnica je bila že pred leti ovdovela. Še tisti teden, ko je bila pokopala svojega moža, je prijokala na magistrat:

»Ježeš, kaj bo pa zdaj z menoj,« je hlipala. »Saj živa vendar ne morem za njim v grob.«

Uradniku je bilo nerodno in ni vedel, kako bi jo zlepa odpravil. Ko pa je ugotovil, da je pristojna v mesto, ji je dejal:

»Mogoče se bo pa v ubožnici našel še kakšen prostorček za vas.«

»Nak, v krepirenhaus pa ne grem. Se rajši ubijem!«

In tako so ji končno na magistratu, v katerega je imela poslej tolikšno zaupanje, oskrbeli pravico, da je smela po moževi smrti voditi njegovo obrt. Odkazali so ji dimnikarsko četrt na periferiji mesta,

kamor se je potlej preselila. Prodala je vso nepotrebno šaro in se vselila na dvorišče.

Pomočnik, ki se je bil še pri pokojniku vdinjal v službo, je ostal še zanaprej pri njej. Marsikakšen dinarček si je pridržal, toda še vedno je Klešnici ostalo toliko, da se je skromno preživljala, dala časih za mašo in si časih kupila tudi zelenko vina. Otrok ni imela. Pod starost ji je pričela kri vodeneti in telo se ji je iz dneva v dan bolj napihovalo. Vedela je, da jo bo lepega dne kar »stisnilo«, zato se je oprijela molitve z nekim nedopovedljivim fanatizmom, da bi si z njo »dušico oprala« in bi bila pripravljena na zadnjo uro. Sosedom z dvorišča njena pobožnost ni bila posebno všeč. Zato je bil gospod Mihelitsch po njenih pojmih »zagrizen liberalec, ki zmerom čez vero in boga šimfa«, Johana je bila »uboga pedenarca, ki se po cele dneve ubija po gosposkih kuhinjah, da zasluži za ta preljubi kofetek«, Bojtevka se »s pamži ubija«, drugače pa ni napačna ženska, ker jo rada povabi na »flaškico brinjevčka«, vselej, kadar ji »priftrogar« prinese denar, s Kebrovko pa ni hotela imeti dosti opraviti, ker ima »babnica špičast gobec in jo zmerom s tercijalko zmerja...«

Ampak takšno zmerjanje se njej itak ni zdelo preveč za malo. Nak. Še bolj zgodaj je vstajala sleherno jutro in odracala k maši, ko je na dvorišču še vse spalo. Sploh ni v bližnji cerkvi minilo nobeno cerkveno opravilo brez nje. In če je kakšno teh opravil zamudila, je tri dni skupaj javkala in si očitala »smrten greh«. Šele kadar se je opila, se je potolažila in si odpustila »nagnusno pregreho — lenobo«...

Njeno stanovanje je bilo majhno. Eno samo sobico je najela od trgovca Škafarja in še ta je bila tesna. Pokvečen železen štedilnik, kuhinjska kredenca, stol in postelja... to je bilo vse, kar se je gnetlo v malem prostoru. Kadar je kuhala, je sedela pri štedilniku in ni ji bilo treba vstati, če je preko rame segla v kredenco po lonček ali začimbo.

Dopoldne sta večkrat prišla k njej Bojtevkin otroka. Posadila ju je kar na tla in odrezala vsakemu kos kruha. Nekoč pa je začela:

»Franci, ti si grd poba, veš. Zmerom preklinjaš.«

»Saj mama tudi.«

»Naj, ampak mama je mama, ti si pa otrok. Ne smeš več.«

»Mama lece: olka dus, keti dic, olka dona...« je pojasnjeval mali Poldek.

»Nesrečni otrok, kaj tudi tebe se že prijemlje ta kuga!« je vsa zaprepasčena vzkliknila. »Ja, kaj pa bo s teboj, kadar boš umrčkal, kaj? V peklu boš gorel, tvoj angelček varuh bo pa jokcal!«

»Angelček varuh?« je Franci debelo pogledal in grižljaj mu je obstal v grlu.

»Ježeš, še tega ne veš?« se je začudila. In že je pričela razlagati: »Vesta, vsak človek ima svojega angelčka varuha. Zmerom hodi za človekom in debelo knjigo ima v roki. V tisto knjigo pa sproti zapisuje vse grehe, ki jih zagreše hudobni otroci. Če zakolneš — precej mora angelček varuh zapisati to v knjigo. Oh, pa nikar ne mislita, da on vse to rad dela! Joka se zraven, ko piše. Oh, vidva še ne vesta, kako se

joka! Pa tudi to si zapiše, veš Franci, če ti gospodu Mihelitschu nagajaš in ga za brado vlečeš in mu osle kažeš. Vse si zapiše. Potlej pa angelček varuh nese knjigo k bogu. Bogec je pa hud in se krega: bum, bum, bum. Ja, ja!»

»Ja, ali pa ima prav vsak človek svojega angelčka varuha?»

»Prav vsak.«

»Aja, policaj pa že ne,« se je otrok zasmel.

»Oh, kaj pa vendar misliš? Policaj tudi!«

»Ja, pa saj policaj se pa nobenega ne boji. On ima pištolo! Hej, tetka, ko bom jaz velik, bom policaj, boš že videla!«

»No, pa boš, če boš priden.«

»Ampak, povej mi no, tetka, ali je angelček zmerom pri otrokih?»

»Seveda, zmerom.«

»Pa ponoči tudi?« — »Tudi.«

»Ho, tega pa že ne verjamem. Saj ponoči angelčki ne morejo spati na naši postelji. Saj pri meni na postelji že Poldek pa Gustl spita. Kje pa naj potlej zraven še trije angelčki ležijo, a?»

»Saj angelčki ne ležijo in tudi spijo ne. Angelčki so duhovi, prav nič jim ni treba postelje, veš.«

Otroku pa je bila ta razlaga o angelčkih nemara le pretežko umljiva, ker je zamahnil z roko in ujedljivo vzkliknil:

»Aja, jaz bom že rajši policaj. Pa pištolo bom imel. In bom vsakega, kdor me bo hotel tepsti, s pištolo ustrelil: pumf, pumf, pumf!«

»Ješ tut štelel: puf, puf!« je odrezal mali Poldek.

Potlej je postal Poldek le čudno nemiren. Sklonila se je k njemu in vzdihnila: »Oh, ti nesrečni otrok, kakšen pa si!«

Napotila ju je k mami, ona pa je natresla na tla, kjer je bil Poldek sedel, polno lopatico pepela...

Pod večer, ko je odzvonilo avemarijo, se je zaklenila v svoj brlog in se pričela nacejati z vinom. Primaknila je stol k postelji in pila. Počasi. Vse dotlej, dokler je bilo kaj pijače v zelenki.

Sprva jo je obšlo zadovoljstvo in veselje. Pričela je peti. Kmalu pa jo je zgrabilo malodušje, da je pričela tarnati in jokati. Ko pa se je spomnila na rajnkega moža, je pričela tuliti: »Oh, kakšna reva sem bila jaz pri možu! Kjer baba gospodari, volk mesari! se je kregal in nobenega denarja mi ni dal... Oh, kolikokrat ga nisem imela božjaka pri hiši... Joj, še moke nisem imela, da sem morala zelje s štirko podmesti, ja!«

Ko pa jo je žalost popustila, je pričela peti: »Eh, zdaj je pa veselo na svetu. Zdaj ga pijemo, juhuhu!«

Ali ko je popila vse vino iz zelenke, je bilo že tudi z njenim veseljem in jokom pri kraju. Pričelo se ji je kolcati. Le na zadnjo uro so ji še misli uhajale, da je med neprestanim kolcanjem bolj tulila ko pela:

»Ti, o Ma — ri — i — ja,
veš moje željeeee...«

Končno je njeno tuljenje pričelo tudi gospodu Mihelitschu presedati. Odprl je vratica pri gašperčku in zakričal v njeno sobo:

»Prekleta baba, če ne boš precej tiho, te bo vzel hudič!«
A Klešnica ga ni več slišala. Opita je padla vznak na posteljo in zahropla v globok spanec. — — —

Kriza pa je divjala neusmiljeno naprej in potegnila v svoj pogubni vrtinec tudi trgovca Škafarja, ki je lepega dne napravil bilanco in se ustrašil. Že davno je bil načel kapital, ne da bi se tega zavedal.

Prodal je še tisti mesec hišo in se preselil v drugo mestno četrt. Novi gospodar je bil gostilničar. Skladišče za hišo je hotel preurediti za kegljišče, zato je vsem najemnikom z dvorišča odpovedal stanovanja. Preselili so se; v barake, vagone...

Le gospoda Mihelitscha odpoved stanovanja ni udarila; njemu se je posrečilo najti vlažno in temno luknjo na drugem dvorišču. — — —

LJUBLJANSKA OPERA V KRIZI?

MARIJAN LIPOVŠEK

Besede smo slišali že mnogokrat. Vselej se jim je pridružila bojazen, da bo moralo naše operno gledališče prenehati s svojim delovanjem. Niso teh besed napisali gospodje kritiki v dnevnem časopisju! Predobrohotni so in preveč jim je pri srcu to čudno dete slovenskega glasbenega udejstvovanja, ki je včasih tako lepo rastlo, a hira sedaj že nekaj let. Besede ponavljamo vsi, ki pazno zasledujemo delovanje opernega zavoda. Na tem mestu sem imel priliko povedati, kako sramotne denarne razmere vladajo v slovenski operi, izrazil sem mnenje, da je v prvi vrsti socialno vprašanje krivo slabega stanja kvalitete in kasneje sem še omenil neumljivo hladnost in mrtvilo ljubljanskega občinstva (tudi do dobrih predstav), ki s svoje strani ne nudi izvajalcem nobenega navdušenja in pogona za delo. Toda ali je vprašanje operne krize zares odvisno samo od nekaj sto tisoč, ki jih proračun do sedaj ni dopuščal? Če je res samo to, potem pozdravljamo z velikim veseljem zvišani znesek, ki ga je prosvetni minister dovolil slovenskemu gledališču. Potemtakem smemo upati, da se bo že v prihodnji sezoni umetniška višina predstav dvignila! Žalibog — slutimo, da tudi tako ne bo šlo na bolje. Morda bodo prejemki — oziroma način prejemkov — nekoliko pravičnejši — bolj človeški, če bo uprava pametno gospodarila. Morda se bo tu in tam v izvajajočih vnela iskra večjega elana, veselja do dela, kakovost predstav pa je odvisna še od česa drugega, kakor od zvišanega proračuna! V slabem gmotnem stanju, z neprestanimi oziri in obziri, ki jih mora imeti vodstvo s člani, z večno borbo za zadostni inkaso in z nujnim popuščanjem v strogi izbiri solistov je zašla opera v pravo notranjo, vsebinsko krizo, ki je ne ozdravi nekaj denarja, temveč nekaj let trdega napora za izboljšanje duha v zavodu: za vestnost nastopajočih, za močno zavest umetniškega poslanstva in za primerno samozavest sodelujočih, kratko, za večjo moralno kvaliteto delavcev, ki služijo visokim ciljem. Ne dvomim, da je nekaj oseb v operi, ki zahtevane kvalitete že imajo. Mislim, da